

Lunds universitet
Sociologiska institutionen

Ensamkommande asylsökande flyktingbarn

Separationen från nära anhöriga som riskfaktor

och

Familjehemmet i Sverige som skyddsfaktor

Författare: Nathalie Filipovic
Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp
Internet
Vårterminen 2013
Handledare: Birgitta Ericsson

ABSTRAKT

Författare: Nathalie Filipovic

Titel: *Ensamkommande asylsökande flyktingbarn. Separationen från nära anhöriga som riskfaktor och familjehemmet i Sverige som skyddsfaktor.*

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp

Internet

Handledare: Birgitta Ericsson

Sociologiska institutionen, Vårterminen 2013

Syftet med denna uppsats är att beskriva den situation de ensamkommande asylsökande barnen befinner sig i då de anländer till Sverige och hur denna kan ses som en riskfaktor, med fokus på separationen från familj och/eller släkt. Vidare är avsikten att undersöka hur familjehemmet i Sverige kan vara en skyddande faktor genom att vara en källa till trygghet och socialt stöd.

Bakgrunden till val av ämne är att de ensamkommande asylsökande barnen anses vara en riskgrupp och att det därför är viktigt att uppmärksamma dem och undersöka hur de bäst kan tas emot och erbjudas stöd. Uppsatsens utgångspunkter är således att dels beskriva den risk det innebär att barnen separerats från sin familj och/eller släkt, dels hur familjehemmet i Sverige kan fungera som en skyddande faktor mot denna risk. Undersökningen har utförts genom att först söka efter för syftet relevanta dokument. Dessa har sedan bearbetats med hjälp av en analys av meningsinnehåll. Vidare har empirin analyserats med hjälp av Travis Hirschis teori om sociala band samt Aaron Antonovskys begrepp KASAM (känsla av sammanhang). De ensamkommande barnens situation utgör en uppenbar riskfaktor utifrån teorin om sociala band. Det är också tydligt att barnen är väldigt målmedvetna och vill göra något bra av sitt liv. Detta gör att de placerar sig högt på motivationskomponenten meningsfullhet i KASAM. En hög placering på denna komponent är en bra utgångspunkt för att barnen ska kunna få en stark KASAM, vilket verkar hälsofrämjande. Tidigare forskning visar att behovet av socialt stöd är stort hos de ensamkommande barnen. Det sociala stödet bör vara en förutsättning för att barnens KASAM ska kunna vara hög eftersom det behövs stöd för att kunna placera sig högt på övriga komponenter i KASAM. Familjehemmet visar sig kunna vara ett bra socialt stöd och en skyddande faktor sett utifrån teorin om sociala band, och även som en hjälp till stark KASAM.

Nyckelord: ensamkommande, flyktingbarn, familjehem, sociala band, KASAM

Förord

Arbetet med denna uppsats har varit oerhört givande. Dels för att jag fått ny kunskap kring det aktuella fenomenet, dels för att det fungerat som en bekräftelse på hur mycket jag lärt mig under dessa år som studerande.

Jag vill rikta ett generellt tack till mina nära och kära för att ni funnit er i att jag varit minst sagt frånvarande under framför allt det sista året. Ni har varit så förstående och tålmodiga och utan detta stöd hade allt varit så mycket svårare. Därför vill jag tacka från djupet av mitt hjärta. Tack också till alla kursledare som kommit med konstruktiv kritik genom åren och hjälpt mig att utvecklas.

Några särskilda tack vill jag också framföra. Först och främst till min sambo och vår son som stått ut med mig, och funnit sig i att leva tillsammans med någon som ständigt stuttit med näsan i en bok och varit upptagen med att analysera och skriva. Utan er hade detta aldrig gått! Tack också till min mamma som gett mig sunda värderingar, vilka har varit en förutsättning för att lyckas med min utbildning. Hon har också lagt grunden för min analytiska förmåga vilket jag är oerhört tacksam för. Slutligen vill jag också tacka henne för hjälpen med korrekturläsning av denna uppsats. Ett stort tack till Jenny, min vapendragare, som kom in i mitt liv i helt rätt tid och gav mig den där sista knuffen jag behövde för att orka ett tag till. Till sist vill jag tacka min handledare Birgitta.

Helsingborg, maj 2013

Nathalie Filipovic

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	1
1.2 Bakgrund.....	1
1.3 Teori och metod	2
1.4 Avgränsning	2
1.5 Disposition	2
2. Tidigare forskning och bakgrundsbeskrivning av fenomenet	3
2.1 Begreppsdefinition	3
2.2 Barnens situation.....	3
3. Metod	5
3.1 Val av metod och perspektiv	5
3.1.1 Förförståelse – ett hermeneutiskt perspektiv.....	5
3.2 Litteratursökning	6
3.3 Analysen av meningsinnehållets olika steg	7
3.3.1 Första steget – översikt och sammanfattning.....	7
3.3.2 Andra steget – kodning och kategorisering av materialet	8
3.3.3 Tredje steget – kondensering	9
3.3.4 Fjärde steget – sammanfattning.....	9
3.4 Materialets validitet	10
4. Teoretiska referensramar	11
4.1 Val av teorier	11
4.2 Teorin om sociala band	11
4.2.1 Anknytning (attachment)	12
4.2.2 Åtagande/engagemang (commitment)	12

4.2.3 Delaktighet (involvement).....	13
4.2.4 Tro (belief)	13
4.2.5 Kritik och betydelsen för analys och tolkning.....	14
4.3 Känslan av sammanhang (KASAM) – ett salutogeniskt synsätt.....	15
4.3.1 Stressorer.....	15
4.3.2 KASAM – känslan av sammanhang.....	16
4.3.3 Kritik och betydelse för analys och tolkning.....	18
5. Analys	19
5.1 Separationen som riskfaktor och familjehemmet som skyddsfaktor	19
5.1.1 Barnens situation – en riskfaktor.....	20
5.1.2 Familjehemmet som källa till sociala band.....	20
5.1.3 Familjehemmet som källa till stark KASAM.....	24
6. Resultat och slutsatser	27
Referenser	29

1. Inledning

I inledningen presenteras syftet med uppsatsen samt de frågeställningar som analysen ska försöka besvara. En bakgrund till valet av ämne tas också upp, liksom en kort presentation av vilka teorier och vilken metod som använts. Uppsatsens avgränsningar lyfts fram, och argumenteras för, och slutligen presenteras uppsatsens disposition.

1.1 Syfte och frågeställning

Denna uppsats behandlar ensamkommande asylsökande flyktingbarn. Avsikten är att undersöka hur separationen från familj och/eller släkt kan vara en riskfaktor och hur Sverige kan hjälpa dessa barn att "ersätta" den familj och/eller släkt de mist. Det handlar, med andra ord, om att undersöka vikten av socialt stöd för att barnet ska kunna utvecklas på ett tillfredsställande sätt. Frågeställningarna är:

- *På vilket sätt kan separationen från familj och/eller släkt vara en riskfaktor hos ensamkommande asylsökande flyktingbarn?*
- *Kan familjehemmet utgöra en skyddsfaktor som mildrar den risk som det innebär att komma som ensamt flyktingbarn till Sverige?*

1.2 Bakgrund

Utsatta barn berör mig mycket. Enligt Elinor Brunnberg, professor i socialt arbete, Rose – Marie Borg, flyktingansvarig på Rädda barnen, samt Camilla Fridström som är adjunkt i socialt arbete har antalet ensamkommande asylsökande flyktingbarn ökat i antal under de senaste åren (Brunnberg, Borg & Fridström 2011:18f). Eftersom dessa barn är extra utsatta, anser jag att det är viktigt att uppmärksamma dem. Jag ville till en början undersöka hur Sverige kan skydda dessa barn från den riskfaktor som det innebär att separeras från sin familj/släkt, alltså att få banden till sitt sociala stöd och sin trygghet avklippta. Efter att ha sett en dokumentär gjord av Sveriges Utbildningsradio (UR) om ensamkommande barn, där familjehemmets stora betydelse för barnen var tydlig ([http://www.ur.se/Produkter/164568-Ensamkommande-flyktingbarn?q=ensamkommande barn](http://www.ur.se/Produkter/164568-Ensamkommande-flyktingbarn?q=ensamkommande%20barn)), har jag valt att fokusera på denna aktörs betydelse för barnen.

1.3 Teori och metod

Det metodologiska angreppssättet är kvalitativt och metoden utgörs av en analys av meningsinnehåll. Valet av metod bygger på att jag anser att både intervjuer och observationer är problematiskt att använda då det handlar om utsatta barn. Jag har valt att använda Travis Hirschi, professor i sociologi, teori om sociala band i min analys, tillsammans med den medicinska sociologen Aaron Antonovskys modell som bygger på känsla av sammanhang (KASAM). I analysen kopplas dessa teorier samman med empirin, med målet att besvara de aktuella frågeställningarna.

1.4 Avgränsning

Jag har begränsat mig till att enbart se på familjehemmet som en skyddande faktor eftersom det finns väldigt få undersökningar gjorda kring detta. Eftersom jag anser att de sociala banden är oerhört viktiga vill jag försöka peka på hur familjehemmet kan bidra med sådana.

Hirschi diskuterar både anknytningen till konventionella och okonventionella föräldrar. Jag utgår från att alla familjehem som de ensamkommande flyktingbarnen placeras i består av vuxna som har ett konformt beteende med normer och värderingar som är konventionella. Därför diskuterar jag inte konsekvenserna av anknytning till okonventionella familjehem.

Kerstin Fälldin och Görel Strand, som båda är socionomer och har erfarenhet av arbete med ensamkommande flyktingbarn, menar att en del av de ensamkommande barnen placeras hos släktingar, anhöriga eller bekanta (Fälldin & Strand 2010:98). Detta är något jag lämnar utanför min analys. Det går inte att ha familjehemsplacering hos anhöriga och hos främmande människor i samma analys eftersom de skiljer sig så mycket från varandra, både när det gäller för- och nackdelar. Dessutom diskuteras familjehemmet som en permanent lösning där barnet inte har någon möjlighet att återförenas med sina anhöriga, och därför kommer inte heller återförening med familj och/eller släkt att behandlas.

1.5 Disposition

Först kommer en begreppsdefinition samt en kort beskrivning av tidigare forskning och bakgrund av fenomenet. Vidare följer en diskussion och redogörelse av mitt metodval samt en beskrivning av hur metoden tillämpats. Detta följs av en presentation av de teorier som kommer att användas i analysen. Slutligen kommer själva analysen, där teorier och fenomenet knyts samman och sist en sammanfattning av de resultat analysen lett fram till.

2. Tidigare forskning och bakgrundsbeskrivning av fenomenet

I detta avsnitt ges först en förklaring av de begrepp som behöver förtydligas och som förekommer i uppsatsen. Vidare följer en presentation av tidigare forskning, både från Sverige och internationell, som ger en samlad bild av hur barnens situation ser ut.

2.1 Begreppsdefinition

Enligt Brunnberg, Borg, och Fridström innebär begreppet *ensamkommande* att barn under 18 år kommer till ett nytt land utan föräldrar eller någon annan vuxen som betraktas som likvärdig vårdnadshavare. *Asylsökande* innebär att barnet söker internationellt skydd. Ordet *flykting* används om individer som flyr sitt hemland på grund av befogad rädsla för förföljelse som kan ha sin grund i exempelvis ras eller en viss politisk tillhörighet, och söker skydd i annat land (Brunnberg, Borg & Fridström, 2011:15).

Begreppet *resiliens* handlar om att barnet har en "...god psykosocial funktion..." trots att det är utsatt för risk, enligt Anne Inger Helmen Borge, professor i utvecklingspsykologi. Ordet *resiliens* är taget från det engelska ordet *resilience* och svenska ord som kan användas som ett alternativ till detta är *motståndskraft* och *bemästring*. Det handlar alltså om barnets motståndskraft mot de riskfaktorer som finns (Helmen Borge 2012:15ff).

Ett *familjehem* är enligt Margarete Parrish, lektor i socialt arbete, en familj som på uppdrag av socialtjänsten tar hand om andras barn under en längre eller kortare tid. Familjehemmet ska sörja för fostran och omsorg av barnet de tar hand om, precis som en förälder (Parrish 2012:297). Barnet ska vara en del av familjen och leva i den som en familjemedlem samt få sina dagliga omvårdnadsbehov tillfredsställda av familjehemmet (Fälldin & Strand 2010:98).

2.2 Barnens situation

En undersökning från Nederländerna visar att ensamkommande barn hade avsevärt högre förekomst av symptom och psykiatriska sjukdomar än barn som kommit tillsammans med sin familj (Brunnberg, Borg & Fridström 2011:94). Psykologen Marie Hessles avhandling visar på samma sak, nämligen att de ensamkommande barnen mår mycket dåligt vid ankomsten till Sverige. Hon menar också att i princip all forskning som gjorts inom detta område visar på samma sak (Hessle 2009:74) och att dessa barn utgör en riskgrupp enligt FN (ibid:30).

Hessles undersökning visar även att livskvalitén på vardagen påverkas av banden som finns till den biologiska familjen och/eller släkten. Även andra relationer, som finns i Sverige, är viktiga för barnen när det kommer till att etablera sig i det svenska samhället. Det sociala

nätverket de skapar i Sverige har stor betydelse för etableringen, men dessa relationer har av förklarliga skäl en annan betydelse för barnen (Hessle 2009:144). Anne-Marie M. Wallin och Gerd I. Ahlström, professor i vårdvetenskap, menar att det finns ett samband mellan det sociala nätverket och måendet hos de barn som kommit ensamma till Sverige. Att bland de barn som upplevde sig vara ensamma fanns också ett större mått av psykisk ohälsa. Vidare menar de att det är ett känt faktum att socialt stöd påverkar hur en individ hanterar stressiga situationer (Wallin & Ahlström 2005:140 hämtad från <http://web.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9a72573c-2d40-45f5-b5e1-8285ebca45ba%40sessionmgr4&vid=4&hid=14>).

I en undersökning från USA undersöktes det hur ensamkommande pojkars erfarenheter av separationer och förluster såg ut. Pojkarna, som var från Sudan, berättade om hur svårt det var att inte ha stöd från de biologiska föräldrarna men också om det stöd de upplevde sig ha i ankomstlandet. Undersökningen visade att pojkarna klarade sig bra trots att de var tvungna att leva med obesvarade frågor och osäkerhet. Detta berodde bland annat på att de hade erfarenhet av att klara sig ensamma utan föräldrarna även i hemlandet eftersom de arbetat med att sköta djur på egen hand. De hade också respekt för äldre personer, vilket gjorde att de också var mer mottagliga för den hjälp de erbjöds i ankomstlandet (Brunnberg, Borg & Fridström 2011:49f).

En annan studie från USA, där fokus låg på familjehemsplaceringar av ensamkommande barn i ankomstlandet, visar att det ofta tagit lång tid att etablera emotionella band i familjehemmet. Ibland gick det dessutom inte alls att utveckla sådana band. Barnen uttryckte dock tacksamhet mot familjehemmet oavsett vilka förväntningar som funnits hos både barnen och familjehemmet. Svårigheter som kunde uppstå i familjehemmet var bland annat missförstånd och sårade känslor till följd av kulturella och språkliga hinder. Ett annat problem var att barnen hade svårigheter att handskas med den kontroll familjehemmet utövade, eftersom de var vana vid att ta hand om sig själva. Studien visade också att i de fall där placeringen i familjehem fungerat bäst hade familjehemsföräldrarna få förutfattade meningar kring relationen till barnet. De var öppna och flexibla i sitt sätt att tänka och var bra på att lyssna och kontrollera att de uppfattat saker och ting på rätt sätt (Brunnberg, Borg & Fridström 2011:64).

3. Metod

I denna del presenteras val av metod och vilket perspektiv studien utgått från. Vidare följer ett avsnitt som behandlar förförståelsen och hermeneutiken och sedan en presentation av hur litteratursökningen sett ut. Därefter kommer en beskrivning av hur metoden använts, där tillvägagångssättet är hämtat från Asbjørn Johannessen, sociolog och lektor vid Högskolan i Oslo, och Per Arne Tufte, sociolog och civilekonom (2003). Slutligen förs en diskussion kring materialets validitet.

3.1 Val av metod och perspektiv

Metoden som använts är kvalitativ och en analys av meningsinnehåll i de utvalda dokumenten har gjorts. I en analys av meningsinnehåll fokuserar forskaren på innehållet i datamaterialet (Johannessen & Tufte 2003:109). Valet av analysmetod bygger på att de andra metoder som finns inom den kvalitativa genren hade inneburit svårigheter i detta fall. Att intervjua eller observera ensamkommande flyktingbarn var inte ett alternativ då de utgör en känslig grupp. Ur ett etiskt perspektiv hade det således blivit svårt att genomföra en sådan undersökning. Det hade dock gett ett bättre underlag för analysen eftersom det finns relativt lite undersökningar från Sverige av målgruppen. Detta behandlas vidare under litteratursökningen.

Analysen är gjord ur ett mikroperspektiv. Ett mikroperspektiv innebär att ett litet och begränsat område undersöks. Genom att välja ett mikroperspektiv riktas uppmärksamheten mot en viss del av fenomenet som ska studeras (Johannessen & Tufte 2003:32f), nämligen betydelsen av socialt stöd för de ensamkommande flyktingbarnen.

Metoden har fungerat bra att använda. Organiseringen av det empiriska materialet har underlättats med hjälp av metoden. De olika steg som metoden består av har fungerat som en vägledning genom hela processen vilket har varit till hjälp för att få en bra struktur på arbetet. Genom att använda den valda metoden har det varit relativt enkelt att få en helhetsbild av empirin och den har även underlättat möjligheten att se mönster i dokumenten.

3.1.1 Förförståelse – ett hermeneutiskt perspektiv

Torsten Thurén, docent i journalistik, menar att det ibland kan vara svårt att förstå en annan människa enbart genom att använda sitt förnuft. Detta beror på att andra människor inte alltid tänker och känner på samma sätt som vi själva. Andra kan också uppleva saker och ting annorlunda än vi själva och då kan hermeneutiken vara till hjälp, som handlar om att tolka och förstå andra människor med hjälp av vår empati. Thurén tar flyktingar som exempel och menar

att vi kan förstå dessa mer än på ett intellektuellt plan då de ger sig tillkänna i massmedia. Detta eftersom vi själva är människor och kan känna empati och tänka oss in i flyktingarnas situation (Thurén 2007:94f). Problemet med hermeneutiken är att det är aningen riskabelt att utgå från sina egna känslor och tankar eftersom andra inte alltid känner som vi. Vi projicerar våra egna tankar, känslor och upplevelser på andra och tillskriver andra människor egenskaper vi själva har. Detta kan leda till problem eftersom vi inte alltid förstår det fenomen vi studerar. Det kan till exempel vara ett problem i framställningen av ett annat land eller en annan kultur eftersom vi kanske inte är bekanta med dessa. Därför är det viktigt att sätta in det som tolkas i rätt kontext (ibid:97). Samtidigt är det svårt att läsa ett dokument på ett fullkomligt opartiskt och distanserat sätt enligt Tim May, verksam vid Institutionen för sociologi vid universitetet i Durham. Han menar vidare att det hermeneutiska perspektivet handlar om att jämföra sin egen förförståelse med det som står skrivet i texten (May 2005:220).

Att vara fullständigt objektiv då det handlar om andra människor är svårt, och inte heller det bästa eftersom det är viktigt att vara engagerad i sitt läsande. Framför allt om den handlar om andra människor. Våra subjektiva föreställningar kring saker och ting kan vi inte undvika men det är viktigt att vara öppen inför nya tankesätt och värderingar. När det gäller den motståndskraft som ensamkommande flyktingbarn ofta har/utvecklar kan detta vara svårt att förstå, med tanke på deras situation och upplevelser. Denna bild av fenomenet, att det är svårt att förstå hur det kan finnas en motståndskraft, är att betrakta som en förförståelse. Det är denna som ligger till grund för arbetet med denna uppsats och dess analys.

3.2 Litteratursökning

Empirin har hämtats från böcker, vetenskapliga artiklar och andra dokument, tillgängliga via Internet. Litteratursökningar har gjorts både i bibliotekets sökmotor och på webbplatser som bokus.com och adlibris.se. En sökning på EBSCO, med söktermen ”*unaccompanied children*” resulterade i två artiklar som har använts, om än sparsamt. Fler sökningar har gjorts i andra databaser, med andra sökord, och antalet träffar har varit relativt många. Dock har dessa träffar inte visat sig vara användbara. På Google.com har också andra typer av dokument funnits med hjälp av söktermerna *ensamkommande asylsökande flyktingbarn* samt *ensamkommande flyktingbarn*. Forskningsöversikten *Ensamkommande barn – en forskningsöversikt* har varit till hjälp i sökandet efter lämpligt material. Författarna presenterar sin egen litteratursökning och denna har lett till användandet av en del av den litteratur och dokument som ingår i analysen.

Eva Rimstens ”*Jag vill bli som Kofi*” *Ensamkommande barn i Sverige ur ett rättighetsperspektiv* som skrivits inom ramen för ett specifikt projekt som drivits av Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar i samarbete med Rädda barnen är ett exempel på detta. Ett annat exempel är doktorsavhandlingen av Hessle, som varit till stor hjälp i denna undersökning.

Sökningar på Internetsidor som bland annat Rädda barnen (raddabarnen.se), UNICEF (unicef.se) och Stiftelsen allmänna barnhuset (barnhuset.se) har lett fram till rapporter av olika slag där innehållet varit användbart i olika grad. Det finns inga större mängder material att tillgå kring ensamkommande asylsökande flyktingbarn vilket har inneburit vissa problem med insamlingen av empirin. Mycket tid har därför spenderats på att leta material och en stor del av det som hittats har inte varit användbart. Framför allt finns det få undersökningar som är gjorda i Sverige. Något som blivit tydligt under litteratursökningen är att vikten av anknytningen till betydelsefulla personer i Sverige inte uppmärksammats tillräckligt. När det kommer till familjehemmets betydelse finns det i princip inget material att tillgå, förutom det program från Sveriges Utbildningsradio som nämndes i inledningen. Sökningar efter dokument som berör familjehemsplaceringar på ett mer generellt plan har dock lett till att en tillräcklig mängd användbart material har kunnat samlas in, och analysen har därmed kunnat genomföras på ett tillfredsställande sätt.

3.3 Analysen av meningsinnehållets olika steg

Enligt Johannessen och Tufte har Bruce L Berg gjort en översikt över den ordning de olika stegen forskaren kan följa i analysen av meningsinnehåll. Efter att data samlats in görs den om till texter och sedan kodas texterna med koder som är teoretiskt härledda, eller framställda ur datamaterialet. Koderna delas vidare upp i kategorier eller teman och datamaterialet sorteras utifrån kategorierna eller de teman som finns. Materialet undersöks för att forskaren ska ha möjlighet att upptäcka mönster eller processer som är av betydelse. Slutligen utvärderas dessa mönster utifrån tidigare forskning och teorier (Johannessen & Tufte 2009:109f).

3.3.1 Första steget – översikt och sammanfattning av materialet

Efter litteratursökningen lästes det insamlade materialet igenom och en allmän bild av de ensamkommande barnens situation blev synlig. Ur materialet kunde vissa centrala teman urskiljas. All irrelevant information plockades bort så att enbart kärnan av materialet återstod, utifrån de aktuella frågeställningarna. Detta arbete gav en första förståelse av materialet. Denna första förståelse har inverkan på den slutliga tolkningen av materialet enligt Johannessen och

Tufte. Den förförståelse som fanns kring de ensamkommande barnen och deras situation, och det faktum att de flesta barn har/utvecklar en motståndskraft och klarar sig bra i ankomstlandet, förstärktes när detta steg var klart. Därför blev det än mer viktigt att följa den riktlinje Johannessen och Tufte presenterar, nämligen att det är viktigt att vara öppen för att tolkningarna kan ändras efterhand som analysen fortgår (Johannessen & Tufte 2003:110).

3.3.2 Andra steget – kodning och kategorisering av materialet

Under kodningen bearbetades materialet systematiskt och de delar som var relevanta för utvalda teman plockades ut. Genom kodningen plockades således all onödig information bort. De kategorier texterna delas in i kan komma från antingen materialet självt, genom centrala teman och begrepp som finns i det, eller från de forskningsfrågor och hypoteser som finns (Johannessen & Tufte 2003:111). En sökning i empirin gjordes efter begrepp som skyddsfaktorer, resiliens, motståndskraft, coping och bemästrande, som alla gick under samma tema. Alla dessa begrepp handlar om förmågan att ”klara sig” trots uppenbara risker. Även de riskfaktorer som de ensamkommande barnens bakgrund och situation i ankomstlandet utgör låg som ett undertema under ovan nämnda tema, eftersom dessa behöver förklaras för att man ska ha något att ställa emot förmågan att ”klara sig”. Ord som kan förknippas med de ensamkommande barnens situation och som kan utgöra en risk urskiljdes därför ur det empiriska materialet. Detta gjordes utifrån förförståelsen som byggde på att den fysiska och, framför allt, psykiska hälsan hos dessa barn med största sannolikhet inte är speciellt god. Hälsan var alltså ett tema med bland annat trauma och separation som underteman.

Ett annat tema var omhändertagandet i ankomstlandet, som i detta fall är Sverige. Efter en genomgång av många olika dokument som berörde de ensamkommande barnen kunde det konstateras att det finns mycket material kring betydelsefulla faktorer för förmågan att ”klara sig”. Behovet av ett socialt stöd var uppenbart, vilket den tidigare forskningen som finns presenterad i kapitel två också tyder på. Familjehemmet är en sådan källa till socialt stöd och med de valda teorierna i åtanke (framför allt teorin om sociala band) placerades familjehemmet som ett eget tema. Tanken med detta tema var att se familjehemmet som en ”ersättning” till den familj och/eller släkt barnet förlorat genom att komma ensam till Sverige.

Genom att koda materialet kunde olika dokument från olika källor slås samman till ett underlag för analysen (Johannessen & Tufte 2003:111). Kodningen och tolkningen skedde parallellt med varandra vilket hör den kvalitativa analysen till (ibid:113). Detta skedde på ett

naturligt sätt eftersom det fanns en ständigt pågående reflektion över materialet då kodningen gjordes.

3.3.3 Tredje steget – kondensering

Meningen med det tredje steget var att urskilja meningsinnehållet som fanns i koderna. De kodade delarna av dokumenten sorterades ut, en fas som kallas kondensering. Genom detta arbete blev materialet ytterligare förfinat och sorterat. Det reducerade materialet organiserades sedan efter kodorden. I detta steg upptäcktes också att flera kodord kunde slås samman och mindre konkreta kategorier utformades, under vilka de kodord som hörde samman samlades (Johannessen & Tufte 2003:114). Målet var att beskriva och förklara risk och skydd, för att hårdra det. Under risk hamnade de ensamkommande barnens situation, det vill säga både den psykiska och fysiska hälsan. Dessutom placerades kodorden trauma och separation under denna kategori eftersom samtliga berör dessa barns situation så som den är när de anländer till Sverige. Under skydd hamnade kodorden skyddsfaktorer, resiliens, motståndskraft, coping och bemästrande. Detta begränsades sedan till att omfatta familjehemmets funktion som en skyddande faktor, vilket gjorde att mycket av det material som hamnade under temat skydd kunde sorteras bort eftersom det inte var relevant för frågeställningarna.

3.3.4 Fjärde steget – sammanfattning

I den sista fasen sattes det kondenserade materialet samman i nya begrepp och beskrivningar. Materialet sattes samman på nytt med de kodord som funnits som utgångsläge. Johannessen och Tufte menar att det är viktigt att kontrollera att sammanfattningen stämmer överrens med det ursprungliga materialet. I de fall den inte gör det kan det exempelvis bero på att forskaren använt fel kodord eller att kondenseringen gått fel. Det kan dock också röra sig om att forskaren fått ny kunskap under arbetets gång, och det är just det som är målet med analysprocessen, att hitta samband och mönster som är nya för oss (Johannessen & Tufte 2003:115). De ensamkommande barnens situation, som innefattade ovan nämnda kodord, sattes samman och detta blev underlag för analysens mål att förklara hur denna kan ses som en riskfaktor där separationen från familj och/eller släkt är i fokus. När det sedan gällde kodorden som placerats under skydd var det lite svårare eftersom det mesta som rörde dessa kodord inte handlade om familjehemmet som sådant. Genom att ha teorierna i åtanke och sammanfatta detta material under ett mer allmänt begrepp (sociala band) kunde dock materialet ordnas på ett tillfredsställande sätt.

3.4 Materialets validitet

Martyn Donscombe, professor i social forskning, menar att validiteten hos dokument som källor kan kontrolleras genom följande fyra kategorier; autenticitet, trovärdighet, representativitet och innebörd/mening. Att kontrollera dokumentets autenticitet handlar om att bedöma huruvida dokumentet är äkta och ursprungligt eller inte. En utvärdering av huruvida dokumenten är vad de utger sig för att vara (Denscombe 2009: 301f) har gjorts genom att kontrollera att materialet inte innehållit uppenbara felaktigheter samt om det funnits någon slags inkonsekvens i det. Dessutom har en ständigt pågående reflektion av vilka som legat bakom materialet varit viktig för att kunna upptäcka eventuella personliga intressen bakom texterna av deras författare (May 2005:227).

Trovärdigheten har kontrollerats genom att titta på innehållet i dokumenten och bedöma huruvida detta har verkat vara riktigt eller inte, samt om det är fritt från förutfattade meningar och uppenbara fel. Detta har kontrollerats genom att studera i vilket syfte det skrivits, om det är en primär eller sekundär dokumentation samt när dokumentet skrevs (Denscombe 2009:301f). Mycket av det empiriska materialet är primärkällor, nedskrivna av personer som själv bevittnat saker och ting. De har utfört egna intervjuer och sedan presenterat resultatet eller skrivit ned sina egna mångåriga erfarenheter, och kan därför ses som relativt exakta. Sekundära källor är nedskrivna efter det att en händelse inträffat och forskaren har inte själv bevittnat händelsen (May 2005:217). Även sådana källor har använts men också dessa har bedömts vara trovärdiga. Denna bedömning har gjorts efter att ha jämfört innehållet med andra källor, med resultatet att innehållet varit lika.

Pål Repstads, professor i religionssociologi, rekommendation är att jämföra olika dokument som handlar om samma fenomen och är skrivna av olika personer utan anknytning till varandra för att öka trovärdigheten (Repstad 2007:119). Detta hänger samman med representativiteten, där forskaren kontrollerar om dokumentet representerar den typiska bilden av fenomenet (Denscombe 2009:302). Många dokument har gått igenom under insamlingen av empirin, både sådana som direkt rör ensamkommande barn och sådana som behandlar fenomenet på ett mer implicit sätt. Relativt snabbt blev det uppenbart att de flesta dokument gav samma beskrivning av det aktuella fenomenet. Även om det kan ha legat personliga intressen bakom vissa av dokumenten har dessa bedömts som autentiska och trovärdiga, samt representativa för det aktuella fenomenet eftersom innehållen i det närmsta är identiska. Slutligen har också dokumentens innebörd/mening undersökts. Denscombe menar att det ska kontrolleras om det finns några insinuationer eller sådant som kan läsas mellan raderna (Denscombe 2009:302) vilket inte har påträffats. De dokument som använts bedöms vara tydliga, konkreta och entydiga.

4. Teoretiska referensramar

Under denna rubrik finns en presentation av de valda teorier som utgör grunden för kommande analys. Teorierna är Hirschis teori om sociala band samt Antonovskys salutogeniska synsätt och KASAM. Kapitlet innehåller en diskussion kring varför valet föll på dessa teorier samt kritik mot dessa. Det finns också en diskussion kring vilken betydelse teorierna haft för analysen.

4.1 Val av teorier

Eftersom syftet med denna uppsats är att undersöka vikten av socialt stöd lämpar sig Hirschis teori om sociala band bra eftersom den handlar om hur viktigt det är att individen har sociala band för att hon ska stanna kvar i ett konformt beteende (Hirschi 2002). Barn behöver mycket trygghet och vägledning för att kunna bli konforma samhällsmedlemmar. Med detta som utgångspunkt blev Hirschis teori ett naturligt val. Vi är inga fristående varelser, skilda från samhället, utan samspelar hela tiden med vår omgivning. Detta är något som också Antonovsky står för, enligt Maare Tamm som är filosofie doktor i psykologi (Tamm 2012:207). Eftersom det visat sig att ensamkommande barn ofta har en stark motståndskraft och klarar sig bra (Brunnberg, Borg & Fridström, 2011:117) är det intressant att undersöka *hur* det kommer sig, med tanke på de erfarenheter de flesta har. Enligt Tamm har Antonovsky en holistisk syn på människan. Dessutom anser han att medbestämmande är en sak som gör att människan kan känna att det finns en mening med tillvaron. Antonovsky menar också att människan är en handlande och tänkande varelse (Tamm 2012:207), vilket är en bra utgångspunkt för att försöka sig på att förklara varför målgruppen för denna uppsats trots allt klarar sig så bra.

Det som är gemensamt för Hirschis och Antonovskys teorier är att båda har för avsikt att beskriva vad det är som gör att ”normaltillståndet” bevaras. De har därmed samma infallsvinkel och utgångspunkt, och handlar till stor del om ett slags förebyggande arbete. Eftersom det visat sig att de ensamkommande barnen utgör en riskgrupp är det viktigt att arbeta förebyggande. Därmed blir de valda teorierna en naturlig del av den analys som uppsatsen avslutas med.

4.2 Teorin om sociala band

Hirschi menar att vår moral kommer genom att vi tar till oss de normer som finns i samhället och strävar efter att efterleva dem. Då en individ har ett normbrytande beteende uppfylls inte omgivningens förväntningar på henne. I de fall individen inte bryr sig om vad andra tycker är

hon inte bunden till några normer och därmed är hon också ”fri” att avvika från dem (Hirschi 2002:18). De fyra faktorerna anknytning, åtagande/engagemang, delaktighet och tro är viktiga för att en individ ska stanna i ett konformt beteende enligt Hirschi. Dessa beskrivs nedan.

4.2.1 Anknytning (attachment)

Både internaliseringen av normer och individens samvete är knutet till individens *anknytning* till andra människor (Hirschi 2002:18). En av de mest dokumenterade sakerna i forskningen kring brottslighet är att brottslingar är lösare knutna, och har sämre anknytning till, sina föräldrar än de som har ett konformt beteende. Hirschi menar att stor fokus legat på samverkan mellan anknytningen till föräldrarna och en bra socialisering, det vill säga en bra internalisering av konventionella normer. I de fall barnet inte har ett nära band till sina föräldrar har det inte heller chans att utveckla sitt samvete eller sin moral (ibid:85f).

Brott mot lagen har enligt Hirschi sin grund i bristfälliga, eller en total avsaknad av, nära relationer till viktiga andra. Detta gäller framför allt relationen till föräldrarna. Ett barn som har ett starkt band till föräldrarna belönas då det har ett konformt beteende genom uppskattning och gillande. Saknas ett sådant band får barnet ingen belöning vid gott uppförande. Straffet då barnet avviker från ett konformt beteende är i dessa fall ofta svagt. Bristen på uppmärksamhet vid både konformt beteende och ett avvikande sådant gör att barnet till slut blir likgiltigt. Detta leder i en förlängning till en likgiltighet även när det gäller andra auktoriteter av mer opersonlig art. Barnet har helt enkelt inget behov av erkännande från opersonliga andra. Samma sak sker med föräldrarna; barnets behov av erkännande och kärlek försvinner. Detta gör att barnet utan större svårigheter kan ta avstånd från de normer som råder (ibid:200).

4.2.2 Åtagande/engagemang (commitment)

Hirschi menar att det krävs att individen har någon form av *åtagande/engagemang* som hon kan väga mot de konsekvenser ett avvikande från normen skulle innebära. De flesta är knutna till ett konformt beteende enbart på grund av att de lever ett ordnat liv med exempelvis gott rykte och i ett bra samhälle. Dessutom menar Hirschi att det inte bara är risken och rädslan att förlora det individen redan har som gör att hon håller sig inom ramarna för vad som anses vara ett konformt beteende, utan att det också handlar om rädslan och risken att inte kunna nå sina mål i framtiden. Det är dessa två rädslor som gör att individen väljer att inte ägna sig åt ett normbrytande beteende (Hirschi 2002:20f).

4.2.3 Delaktighet (involvement)

Delaktighet i konventionella sysselsättningar är en annan viktig faktor för att individen ska vara villig att hålla sig inom ramarna för vad som anses vara ett konformt beteende. Genom att vara upptagen med konventionella aktiviteter har individen helt enkelt inte tid att ägna sig åt något som av omgivningen betraktas som avvikande. Detta eftersom delaktigheten i de konventionella aktiviteterna innebär att individen måste passa tider och planerade aktiviteter. Det finns en förväntan om att vissa göromål och uppgifter ska utföras, och detta band mellan individen och omgivningen eller samhället skyddar mot avvikande beteende (Hirschi 2002:22).

4.2.4 Tro (belief)

Den fjärde faktorn är *tro*. Hirschi menar att det är i de fall då avvikaren är anhängare av de konventionella värdesystem det omgivande samhället också ingår i, som det är någon mening med att försöka förklara det avvikande beteendet. Frågan som då är av intresse att försöka besvara är varför avvikaren bryter mot de normer hon själv tror på och är anhängare av. Individen antas ha socialiserats in i den grupp vars regler och värderingssystem hon bryter mot. Vidare menar Hirschi att individen inte har slutat tro på de värdesystem hennes grupp står för, utan att hon fortfarande har sin tro trots det avvikande beteendet.

Kontrollteorierna har två svar på frågan om varför en individ bryter mot normer och värdesystem hon själv tror på. Den ena synen innebär att tron ses som enbart ord utan vidare innehåll och betydelse. De föreställningar som finns utesluts från den samlade bilden i de fall de enbart uttrycks verbalt. Precis som det verbala är gemensamt för medlemmar ur en och samma grupp är även värdesystem och tron på dessa gemensamt för dem, oavsett om den enskilda medlemmen är en avvikare eller en konform medlem. Den andra synen innebär att avvikaren direkt kan bryta mot de etablerade normer som finns och ändå bevara sin tro, genom att rationalisera sitt beteende. Dessa rationaliseringar gör avvikaren innan den avvikande handlingen begås. Hirschi menar att i de fall denna neutralisering av de avvikande handlingarna lyckas är individen också ”fri” att begå de avvikande handlingarna (Hirschi 2002:23f).

Enligt Hirschi är kontrollteoretiker överrens om en sak, nämligen att brottslighet inte beror på att individen har en övertygelse som säger att brottslighet är rätt. De anser istället att individen saknar sådana värdesystem som förbjuder brottslighet och därför är ”fri” att ägna sig åt ett okonventionellt beteende. Orsaken till att vissa individer ägnar sig åt normbrytande beteende är alltså normlöshet, snarare än att individen har ett värdesystem som ”tillåter” ett sådant beteende (ibid:198).

Tron och anknytningen har ett uppenbart samband, enligt Hirschi. Han menar att så länge barnet respekterar sina föräldrar och andra vuxna betydelsefulla personer kommer deras regler att följas. Respekten handlar om att dels älska föräldrarna, dels om att frukta de konsekvenser ett okonventionellt beteende kan få. I de fall respekten saknas förlorar de regler som finns för vad som anses vara ett konformt beteende sin vikt. Detta leder också till att tron på reglerna sviktar (Hirschi 2002:29f).

4.2.5 Kritik och betydelsen för analys och tolkning

Kritik som riktats mot Hirschis teori om sociala band rör bland annat unga brottslingar och relationen mellan dem och brottsbenägna vänner. Hirschi menar, enligt Jerzy Sarnecki som är professor i kriminologi, att ungas brottslighet kan sättas i samband med deras relationer till vänner som också är brottsbelastade. Sarnecki menar att Hirschi inte utvecklat något bra sätt att hantera detta fenomen på i sin teori (Sarnecki 2003:219). Hirschi tar upp detta och menar att i de fall barnet har en lyckad anknytning till konventionella föräldrar är det också mindre benäget att söka sig till gängformationer av okonventionellt slag. En dålig anknytning till konventionella föräldrar gör barnet mer benäget att exponeras för sådant som inte hör det konventionella beteendet till (Hirschi 2002:85). Vidare menar han att en gängformation av okonventionellt slag dessutom sällan är intresserade av att ha medlemmar med ett konventionellt beteende. Barnet har därmed också oftast vänner vars värdesystem stämmer överens med deras egna. Även i de fall då barnet har vänner som har ett okonventionellt beteende är risken låg att barnet självt begår en avvikande handling, om det finns en bra anknytning till konventionella föräldrar. Vänner väljs ofta utifrån det egna värdesystemet, alltså vänner med ett liknande värdesystem som barnet själv har (ibid:159).

Denna kritik mot Hirschis teori är till viss del omotiverad eftersom Hirschi själv förklarar detta fenomen, som beskrivits ovan. Under litteratursökningens gång blev det tydligt hur stor betydelse vänner har för de ensamkommande barnen. Dock är syftet med denna uppsats inte att undersöka detta närmare, utan det är separationen från *familj* och/eller *släkt*, samt anknytningen till den ”nya” familjen – familjehemmet – som fokus ligger på. Därför har kritiken inte fått någon större uppmärksamhet. Hirschis teori har varit till stor hjälp för att söka förståelse för hur viktigt det är att de ensamkommande barnens knyter nya sociala band då de kommer till Sverige. Det har också blivit tydligt, med hjälp av denna teori, vad det kan leda till då dessa sociala band saknas.

4.3 Känslan av sammanhang (KASAM) – ett salutogeniskt synsätt

Antonovsky har utformat en salutogenisk modell som handlar om att främja hälsan hos människan. Han menar att denna modell, och detta synsätt, hjälper oss att tänka i hälsofrämjande banor istället för att enbart fokusera på riskfaktorer (Antonovsky 1991:27). Salutogenes förklarar hur det är möjligt att utveckla en god hälsa trots risker och motsättningar (Helmen Borge 2012:22). Antonovsky ser inte på människor som friska *eller* sjuka, utan anser att vi hela tiden rör oss fram och tillbaka på en skala som går mellan absolut frisk och absolut sjuk (Sommerschield 1998:60). Enligt Tamm menar Antonovsky att individen måste försöka uppnå en lämplig relation till den påverkan som omgivningen har på henne. Olika stressorer som kommer in i individens tillvaro pressar hennes system ur balans och hon måste då finna sätt att få systemet i balans igen (Tamm 2012:208).

4.3.1 Stressorer

Antonovsky definierar det han med många andra kallar stressorer (Antonovsky 1991:51), och som han också menar kan kallas riskfaktorer (ibid:26), som krav individen har på sig som det inte finns någon omedelbar tillgänglig respons på. Det handlar alltså om att individen inte har någon på förhand bestämd taktik att hantera dessa krav på. Den mest vanligt förekommande konsekvensen av detta är att det uppstår ett spänningstillstånd, att individens system sätts ur balans. Ibland finns det skäl att anta att dessa stressorer bidrar till en försämrad känsla av sammanhang (KASAM) (ibid:51).

Antonovsky har studerat kopplingen mellan generella motståndsresurser (GMR) och KASAM. GMR definieras som fenomen som ger individen livserfarenhet. Dessa kännetecknas av entydighet, en balans mellan över- och underbelastning samt av att individen är delaktig i utformandet av resultatet. Han har funnit att sådana livserfarenheter som återkommer bygger upp individens KASAM. Vidare har han sett att de tre komponenterna i KASAM, som beskrivs längre fram, är klart sammanlänkade till generella motståndsresurser, att generella motståndsresurser ger oss erfarenhet av samtliga tre komponenter. Detta gör också att de tre komponenterna är sammanflätade med varandra (ibid:42).

En brist på vissa generella motståndsresurser kan bli en stressor för individen. Denna stressor innebär en livserfarenhet som innebär under- eller överbelastning, bristande klarhet och en inskränkning i medbestämmandet (ibid:51f). Här kommer Antonovskys samlade begrepp GMR – MB, som står för ” ’överordnade psykosociala generella motståndsresurser – motståndsbrister’ ” (ibid:52), in i bilden. Även när det gäller GMR – MB anser Antonovsky att individen befinner

sig på ett kontinuum där hon kan befinna sig högt upp eller långt ner. Ju högre upp, desto större chans att individen gör en typ av livserfarenhet som främjar en stark KASAM, och vice versa. Detta gäller i alla avseenden i individens liv, som exempelvis välbefinnande, kulturell stabilitet och jagstyrka.

Antonovsky menar vidare att det är ett måste att skilja på olika typer av stressorer, för att kunna diskutera GMR – MB på ett givande sätt. Det finns tre sådana typer och den första är *kroniska* stressorer. Dessa är egenskaper, tillstånd eller livssituationer som kännetecknar en individs liv. Exempel på sådana kroniska fenomen är grupptillhörighet, social roll och personlighet. Vidare menar Antonovsky att en och samma fråga kan ställas kring samtliga kroniska fenomen, nämligen hur en livserfarenhet kan bidra till antingen en stark KASAM eller en svag sådan. De kroniska stressorerna är en avgörande faktor bakom individens KASAM – nivå, oavsett om de är en generell motståndsresurs eller generell motståndsbrist, eftersom de integreras i individens livssituation. Nästa typ av stressor är *livshändelsestressorer* och exemplifieras av Antonovsky som en familjemedlems bortgång, att en ny familjemedlem tillkommer eller att tvingas sluta arbeta. Även om dessa är väntade har vi inget inbyggt sätt att reagera på dem. Händelsen i sig är inte det Antonovsky vill lägga vikt vid, utan menar att det snarare är följderna av den som fokus bör ligga på. Dessa stressorer och deras konsekvenser skapar en spänning hos individen, och det är styrkan i individens KASAM som avgör hur denna typ av stressor påverkar individen. De kan ha följder som är skadliga eller neutrala, men som också kan gynna hälsan. Den sista sortens stressor kallas *dagliga förtretligheter*. Antonovsky menar att dessa kan bestå av saker som att man får en förolämpning från någon eller att man misslyckas med en uppgift. Han lägger dock ingen större vikt vid denna typ av stressor eftersom han anser att de inte bör ha någon större effekt på KASAM. Vidare menar han att han tror att de härrör från en resurs eller stressor av mer kronisk art, eller från en mer grundläggande livssituation (Antonovsky 1991:52ff).

4.3.2 KASAM – känslan av sammanhang

Antonovsky har den åsikten att KASAM är mycket viktig för individens förmåga att röra sig mot den friska punkten på ovan nämnda skala. KASAM innehåller tre olika komponenter; begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Dessa tre komponenter identifierades då Antonovsky gjorde djupintervjuer med 51 olika individer som alla hade ett trauma bakom sig, och verkade ha klarat sig bra trots detta. Han fann att begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet var återkommande teman i intervjuerna (Antonovsky 1991:37f).

Begriplighet handlar om att kunna begripa olika inre och yttre stimuli på ett förnuftsmässigt plan. Stimuli kan uppfattas som antingen information eller brus, enligt Antonovsky. Att uppfatta inre och yttre stimuli som information innebär att individen kan se att denna är ordnad, sammanhängande och tydlig. I de fall de uppfattas som brus upplever individen en känsla av kaos och att de stimuli hon möter är oordnade, oväntade och svåra att förstå. Dessa stimuli kan vara oönskade men en person med hög KASAM har ändå förmågan att göra dem begripbara.

Hanterbarhet är individens sätt att se på motgångar. Graden av hanterbarhet bygger på i vilken utsträckning individen kan se att det står resurser till hennes förfogande då hon ska hantera de krav som stimuli ställer på henne. Dessa resurser kan ligga hos individen själv eller utanför henne som exempelvis vänner, familj och läkare. En skillnad mellan individer med hög och låg KASAM är i detta avseende hur de ser på olyckor som drabbat dem, vilket visade sig i Antonovskys ovan nämnda intervjuer. Individer med låg KASAM såg sig själv som olycksfåglar och förväntade sig att olyckorna skulle avlösa varandra livet ut. De med hög KASAM såg däremot på olyckor som drabbat dem som något ”naturligt”, att olyckliga saker är sådant som händer i livet, och såg sig därmed inte som offer.

Meningsfullhet är modellens motivationskomponent, enligt Antonovsky. I sina intervjuer upptäckte han att de som hade stark KASAM ofta pratade om delar i deras liv som var viktiga för dem, och som de var engagerade i. Dessa delar i livet hade stor känslomässig betydelse för dem och det som skedde inom dessa delar sågs ofta som utmaningar värda att kämpa för. De med låg KASAM verkade däremot sällan ha någon del i livet som betydde något för dem. I de fall det fanns någon viktig del i deras liv handlade det om att denna del innehöll bördor och krav som individen inte välkomnade. Meningsfullhet handlar alltså om i vilken utsträckning individen upplever att livet har en mening och att motgångar, åtminstone vissa av dem, är värda att investera energi och engagemang i. Det handlar om i vilken utsträckning individen kan se saker och ting som utmaningar värda att kämpa med, eller inte, trots att det kanske rör sig om väldigt svåra saker (Antonovsky 1991:38ff).

De tre komponenterna är sammanflätade med varandra, enligt Antonovsky, men det kan ändå vara så att en individ placerar sig högt på en komponent men lågt på en annan (ibid:42). Den komponent som Antonovsky anser ska betraktas som den viktigaste är meningsfullhet. Detta eftersom den är en förutsättning för att de andra komponenterna ska kunna vara varaktiga. Är en individ engagerad och motiverad är viljan att söka efter resurser och förståelse större. Efter meningsfullhet kommer begriplighet som näst viktigaste komponenten eftersom hanterbarhet kräver att individen har förståelse. Hanterbarhet är dock ingen komponent som saknar betydelse,

utan alla komponenterna är beroende av varandra. För att en individ ska kunna hantera problem och motgångar på ett bra sätt krävs KASAM i sin helhet (Antonovsky 1991:44f)

4.3.3 Kritik och betydelse för analys och tolkning

Antonovskys teori utvecklades då han arbetade med kvinnor som suttit i koncentrationsläger som barn och unga. Eftersom hans intresse låg i att försöka förklara hur dessa kvinnor fungerade så bra i vuxen ålder, trots en svår tid i barndomen/ungdomen, har begreppet skapats för vuxna individer enligt Helmen Borge. Hon menar därför att begreppet inte är särskilt lämpligt att använda bland barn och unga eftersom deras kognitiva förmåga skiljer sig från vuxnas (Helmen Borge 2012:23f). Toril Havik, som är psykolog, menar att det är viktigt att se motståndskraft som en "...interaktiv process, snarare än som en medfödd egenskap hos barnet..." (Havik 1998:201) och Antonovskys resonemang om hur KASAM utvecklas under barndomen och ungdomen pekar i samma riktning. Utvecklingen av KASAM är något som startar nästan direkt efter födseln (Antonovsky 1991:122) och inte förrän i det tidiga vuxenlivet blir KASAM – nivån något så när permanent (ibid:136). Detta innebär att de ensamkommande barnens KASAM – nivå har möjlighet att förändras och att det rör sig om en process som pågår under uppväxten.

Vidare menar Antonovsky att individen under ungdomstiden i bästa fall kan uppnå en tillfällig stark KASAM. Vuxenlivet innebär ett långsiktigt engagemang i sociala roller, arbete och personer. Genom inträdet i vuxenlivet stärks eller dämpas de erfarenheter som finns sedan barndomen och ungdomsåren (ibid:136). Just därför är det viktigt att ha de ensamkommande barnens KASAM i åtanke då de kommer till Sverige eftersom denna fortfarande går att påverka. För att barnens KASAM ska utvecklas i rätt riktning är det nödvändigt att arbeta i förebyggande syfte för att mildra den risk som separationen från familj och/eller släkt kan innebära. Betraktas motståndskraft som en interaktiv process är det också lätt att se hur viktigt detta arbete är. Detta arbete kan familjehemmet hjälpa barnet med, vilket diskuteras vidare i analysen.

Antonovskys förklaring av de olika typerna av stressorer bidrar till förklaringen om varför separationen från anhöriga kan ses som en risk. De tre komponenterna som har betydelse för barnens KASAM förklarar också vad som är viktigt för att barnen ska få en bra tillvaro i Sverige, samt hur bristen på sociala band kan hindra denna process. Modellen kan inte fullt ut förklara varför de flesta ensamkommande flyktingbarn klarar sig så bra, eftersom det är så många faktorer som ligger bakom styrkan på KASAM. Detta är inte heller meningen med denna uppsats och ses därför inte som ett problem.

5. Analys

Analysen består av olika teman. Till att börja med ges en övergripande bild av den risk de ensamkommande barnens situation förknippas med samt hur familjehemmet kan vara ett skydd. Barnens situation som riskfaktor beskrivs sedan utifrån Antonovskys begrepp stressorer. Vidare analyseras barnens situation och familjehemmet utifrån Hirschis teori om sociala band, samt hur familjehemmet kan gynna det ensamkommande barnets känsla av sammanhang (KASAM).

5.1 Separationen som riskfaktor och familjehemmet som skyddsfaktor

Barbro Hindberg som är samhällsvetare och utredare har arbetat mycket med barn- och familjefrågor och särskilt mycket med barn som far illa. Hon menar att flyktingbarn ofta har en avsaknad av trygghet eftersom de brukar ha svåra förluster bakom sig (Hindberg, 1999:132f). Då barn dessutom kommer ensamma utan någon nära släkting är de än mer utsatta och otrygga. Att inte veta vad som hänt anhöriga som är kvar i hemlandet skapar stor oro och gör att barnen har svårt för att få ett ”avslut”. Därmed är det också svårare att gå vidare med det nya livet i det nya landet (ibid:137). Krig tillsammans med politiskt våld är två saker som har stor påverkan på barn och de har ofta ett stort behov av att få vara nära föräldrar eller andra vuxna som har betydelse för dem (Helmen Borge, 2012:154f). Enligt barnläkaren Anders Hjern utgör upplevelser av krig och förföljelse under barndomen dock inte uteslutande en definitiv risk för den psykiska hälsan och den sociala anpassningen. Får barnen växa upp i en kärleksfull och trygg miljö har de goda chanser att utvecklas i positiv riktning (Hjern 2006:33).

Psykologen Toril Havik beskriver familjehemsplacerade barn som en riskgrupp och menar att de på grund av alla de påfrestningar de utsatts/utsätts för är en ”...prototyp för högriskbarn.” (Havik 1999:192), vilket gör de ensamkommande barnen till en riskgrupp i dubbel bemärkelse i denna uppsats. Familjehemmet i Sverige kan dock också ses som en tillgång och skyddande faktor, vilket argumenteras för längre fram. I brist på biologiska föräldrar kan familjehemmet i Sverige fungera som ett socialt stöd samt utgöra en trygg och kärleksfull miljö för de ensamkommande barnen. Havik menar att om det familjehemsplacerade barnet får den tid det behöver, får känna sig sett och hört och får mycket uppmärksamhet kan barnet ”byta ut” sina tidigare sätt att bemästra tillvaron på mot nya (Havik 1999:198). Syftet är att få barnet att förstå att det har ett värde, att dess omgivning vill det väl (Havik 1999:196f) och att livet är något positivt, trots det som varit (ibid:192).

5.1.1 Barnens situation – en riskfaktor

Det spänningstillstånd som Antonovsky menar kan uppstå då en individ utsätts för vissa stressorer (Antonovsky 1991:51) kan tydligt kopplas till de ensamkommande barnen. Ett spänningstillstånd uppstår redan i hemlandet då ett beslut tas om att barnet ska fly, oftast över barnets huvud (Hessle 2009:89; Hindberg 1999:36) Generella motståndsresurser (GMR) ger livserfarenhet och innebär en balans mellan under- och överbelastning samt att barnet får vara delaktig i utformandet av olika resultat. Enligt Antonovsky bygger sådana livserfarenheter upp KASAM. GMR ger också erfarenhet av de tre komponenterna *begriplighet*, *hanterbarhet* och *meningsfullhet* (Antonovsky 1991:42). Att inte få lov att vara med och påverka resultatet kan bli en stressor, liksom den överbelastning som separationen från anhöriga kan innebära (Antonovsky 1991:51).

Antonovskys samlade begrepp GMR – MB, generella motståndsresurser – generella motståndsbrister, är beroende av att de olika stressorerna kategoriseras, för att en diskussion kring dem ska vara givande. *Kroniska* stressorer, som egenskaper, tillstånd eller livssituationer, som utmärker barnets liv påverkar KASAM – nivån avsevärt. Detta eftersom de integreras i barnet och dess livssituation (ibid:52f). Separationen från föräldrar och/eller släkt kan ses som en kronisk stressor eftersom denna är permanent och kan betraktas som en livssituation. Detsamma gäller det faktum att det ensamkommande barnet bär med sig upplevelser från sitt hemland i form av krig och/eller förföljelse, som togs upp i början av detta kapitel. Dessutom har de ensamkommande barnen flera förluster med sig i bagaget som inte enbart handlar om fysiska personer utan också om deras kultur. En annan sorts stressor som Antonovsky tar upp är *livshändelsestressorer*. Dessa innebär exempelvis närståendes bortgång, vilket många av de ensamkommande barnen varit med om. De resulterar i en spänning hos barnet och det är styrkan hos KASAM som avgör hur konsekvenserna av dem blir. Dessa kan vara skadliga eller neutrala, eller rent av gynnsamma för hälsan (ibid:53). Hur följderna av sådana här stressorer ser ut för de ensamkommande barnen kan förstås ingen veta på förhand, eftersom det beror på många olika saker. Det vi med stor säkerhet kan veta är att de skapar spänning, om vi utgår från Antonovskys syn. Hur denna spänning inverkar på barnet är beroende av styrkan i KASAM, som i sin tur påverkas av de kroniska stressorerna.

5.1.2 Familjehemmet som källa till sociala band

Hjern menar att alla flyktingar har en sak gemensamt – att de har varit tvungna att bryta upp från sitt hem och att de måste se till att skapa sig en ny plattform i det nya landet (Hjern

2006:3:25). Detta har ett starkt samband med Hirschi teori om vikten av sociala band. De ensamkommande barnen har brutit upp från hela sitt sociala stöd och sin trygghet. Därmed har också anknytningen till viktiga personer, som föräldrarna, störts eller brutits och separationen kan därför ses som en riskfaktor. Internaliseringen av normer och det egna samvetet är knutet till barnets anknytning till andra människor (Hirschi 2002:18). De som inte har en trygg och nära anknytning till sina föräldrar löper större risk att utveckla ett riskbeteende eftersom barnet inte har lika stor möjlighet att utveckla sin moral och sitt samvete (Hirschi 2002:85f). Hirschi menar vidare att barnet, vid gott uppförande och då det finns ett starkt band till föräldrarna, får ett erkännande från de det ser upp till och att det blir varse om att ett dåligt uppförande får konsekvenser. I de fall banden är svaga är responsen på både bra och dåligt uppförande bristande och detta kan leda till att barnet blir likgiltigt. För att detta inte ska hända krävs det att barnet får uppmärksamhet vid båda typerna av beteende, för att likgiltigheten inte ska utvecklas och gälla även i relationer till auktoriteter av mer opersonlig sort. Likgiltigheten som annars kan utvecklas beror på att barnet inte har något behov av bekräftelse. Detta leder till att barnet enkelt kan ta avstånd från de normer som finns (Hirschi 2002:200).

Avsaknaden av en trygg miljö och svaga band till viktiga andra är något som de ensamkommande barnen beskriver i de intervjuer som Rimsten presenterar utdrag från. Barnen vittnar om hur svårt det var att komma till ett nytt och okänt land utan sin familj. Alla barn som har deltagit i intervjuerna kommer från krigsdrabbade länder eller från länder där ett hot om krig funnits (Rimsten 2006:152f). Att inte ha kontakt med sin familj och att inte veta hur de har det och vad som hänt dem är en stor påfrestning för barnen. Ensamhet och längtan präglar tillvaron och det finns svårigheter med att finna ett sätt att få en fungerande vardag (ibid:159f). Här kan familjehemmet spela en viktig roll i de ensamkommande barnens liv i Sverige. Det är dock en komplicerad situation som kräver mycket av både barnet och familjehemmet.

För att en familjehemsplacering ska bli så bra som möjligt måste familjehemsföräldrarna vara uppmärksamt på barnets behov. Barnets historik kan göra att den annars positiva aspekten av att få komma till ett familjehem kan vara svår att se för barnet. En sak som kan leda till problem med en familjehemsplacering är att barnet inte vågar knyta an till familjehemsföräldrarna, på grund av att de inte vill "svika" sina biologiska föräldrar (Parrish 2012:298). Ensamkommande barn är alla lojala mot sina biologiska föräldrar, även om dessa inte är närvarande, enligt Ilse Derluyn som är filosofie doktor i utbildningsvetenskap och Eric Broekaert som är professor i ortopedagogik (Derluyn & Broekaert 2007:143). Lojaliteten till de biologiska föräldrarna, oavsett vad som hänt dem och oberoende av att barnet vet att en

återförening inte är möjlig, kan hindra barnet från att knyta känslomässiga band till familjehemsföräldrarna. Dessutom har barnet separationen i sig som är påfrestande samt erfarenheter av traumatiska upplevelser. Även det Hindberg tar upp, att det kan vara svårt för barnet att få ett "avslut" och gå vidare med livet i det nya landet då det saknas vetskap om hur det gått för de biologiska föräldrarna (Hindberg 1999:137), kan påverka anknytningen till familjehemmet i negativ riktning.

Det är viktigt att det skapas nya band mellan barnet och familjehemmet då barnet inte har andra band till anhöriga, och att barnet får känna tillhörighet i en familj (Andersson, Andersson & Thorsén 2001:195). Undersökningen från USA av familjehemsplacerade ensamkommande barn som presenterades i kapitel två visade att placeringen blev bättre då familjehemsföräldrarna inte hade några på förväg bestämda uppfattningar om hur relationen till det ensamkommande barnet skulle se ut och fungera. Saker som att familjehemsföräldrarna hade förmåga att lyssna och att vara öppna och flexibla i sitt sätt att tänka underlättade också placeringen. En annan faktor som verkade spela roll var hur bra familjehemsföräldrarna var på att kontrollera om de uppfattat saker och ting rätt, vilket kan kopplas till det faktum att ett av problemen med dessa placeringar är de missförstånd som sker på grund av språkliga och kulturella hinder mellan det ensamkommande barnet och familjehemsföräldrarna (Brunnberg, Borg & Fridström 2011:64).

Den andra faktorn som Hirschi anser är av betydelse för att barnet ska hålla sig inom ramarna för de normer som finns är åtagande/engagemang. Ett åtagande/engagemang måste finnas för att barnet ska ha något att väga mot de konsekvenser som kan uppstå om det avviker från normerna. Rädslan att förlora det barnet redan har eller att inte kunna uppnå de mål som finns gör att barnet håller sig inom de ramar som finns för vad som anses vara ett konformt beteende (Hirschi 2002:20f). Då ett barn kommer ensamt till Sverige, utan socialt stöd och trygghet, finns det en brist på anknytning till viktiga andra som kan visa vilka konsekvenser ett avvikande beteende kan få. Åtagande och engagemang kan vara bristfälliga eftersom barnet inte vet vilka förväntningar omgivningen har och då finns det inte heller särskilt mycket att förlora på ett normbrytande beteende. Ensamheten och att komma till ett nytt och främmande land kan också kopplas till Hirschis tredje faktor som är av betydelse för det konforma beteendet. Han menar att delaktighet i sysselsättningar som är konventionella har stor betydelse för viljan att följa de normer som finns. Detta eftersom en sådan delaktighet innebär att passa tider, att det finns förväntningar på barnet kring olika uppgifter som ska utföras och att barnet inte har tid att ägna sig åt okonventionella aktiviteter. Delaktigheten skapar band mellan barnet och dess omgivning, som verkar skyddande (Hirschi 2002:22). Finns det dåligt engagemang

hos det ensamkommande barnet och få åtaganden är det kanske inte heller delaktigt i så många konventionella aktiviteter. Detta utanförskap som bristande åtagande/engagemang och delaktighet innebär gör att barnet inte har något band till de rådande normerna som finns och barnet är därmed "fritt" att bryta mot dem. Utan anknytning till viktiga andra som resprenterar dessa normer, och som kan uppmuntra det ensamkommande barnet att följa dessa genom att bekräfta ett gott uppförande, blir det svårt för barnet att känna delaktighet och engagemang.

I familjehemmet kan det ensamkommande barnet få vägledning i vad som anses vara ett konformt beteende och det kan då skapas ett engagemang hos barnet när det gäller att uppföra sig på "rätt" sätt. Detta blir då också ett åtagande. Genom att peka på vinningen med ett konventionellt beteende, och på vilka konsekvenser ett avvikande sådant kan få, blir barnet varse om vad det kan gå miste om i de fall det bryter mot de normer som finns. Familjehemmet kan också vara en källa till delaktighet på flera sätt. Dels genom delaktigheten i själva familjen, som tagits upp tidigare, dels genom delaktighet i det övriga samhället som familjehemmet kan hjälpa barnet med. På så sätt verkar familjehemmet som en skyddande faktor.

Den sista betydande faktorn för viljan att hålla sig inom ramarna för vad som anses vara ett konformt beteende är tro. Alla kontrollteoretiker är enligt Hirschi överrens om en sak, nämligen att den som begår en brottslig handling inte gör det för att hon anser att det är rätt. Det handlar istället om att denne saknar värdesystem som förbjuder brottsliga handlingar. I och med detta är hon "fri" att bryta mot de normer som finns. Alltså rör det sig snarare om en slags normlöshet än ett värdesystem som "tillåter" avvikande handlingar (Hirschi 2002:198). Två olika sätt att se på orsaken till att någon bryter mot de normer och värdesystem hon själv tror på finns bland kontrollteoretikerna. Till att börja med ses tron som ord utan någon direkt betydelse eller utan direkt innehåll. I sådana fall utesluts de föreställningar som bara uttrycks verbalt från den samlade bild som finns. Hirschi menar vidare att både det verbala och värdesystemet är gemensamt för en grupp, och att detta gäller både konforma och avvikande medlemmar. Även tron på värdesystemet är gemensamt för dessa. Det andra sättet att se på saken innebär att avvikaren rationaliserar sitt beteende redan innan den avvikande handlingen begås. Då kan denne bryta mot de etablerade normerna och ändå behålla sin tro (Hirschi 2002:24).

För ett ensamkommande barn, som inte har så stor kunskap om det svenska samhället, kan det vara svårt att veta vilket värdesystem som ska efterföljas samt vilka normer som råder. Att komma från ett annat land och en annan kultur kan innebära att barnet har andra föreställningar om vad som är ett "korrekt" värdesystem och rätta normer än den föreställning som finns i

Sverige. Dessutom är det svårt för ett ensamkommande barn att veta, och lära sig, vad som anses vara ett bra och korrekt värdesystem samt vilka normer som råder om det inte finns någon som lär barnet detta, som barnet har respekt för och ser upp till. Någon som barnet, med andra ord, har knutit an till. Det ensamkommande barnet kan uppfatta de normer och värdesystem som finns som något verbalt, som Hirschi beskriver det, om det inte finns någon som visar hur dessa ska praktiseras. Detta kan kopplas till Hirschis sätt att se på sambandet mellan anknytning och tro. Han menar att tron på de regler barnet väntas följa kan svikta då det saknas respekt för föräldrarna och andra vuxna personer. Respekten, som bygger på både kärlek och rädsla för de konsekvenser ett normbrytande beteende kan få, är alltså mycket viktig för att barnet ska följa reglerna och bibehålla sin tro på dem (Hirschi 2002:29f). Att barnet rationaliserar sitt beteende är också något som kan kopplas till det ensamkommande barnet. Finns det ingen som visar att ett beteende är fel, och som ger positiv feedback vid gott uppförande, är det enkelt för det ensamkommande barnet att rationalisera sitt dåliga beteende. Barnet har då inget att förlora på ett normbrytande beteende.

Vid en bra anknytning kan familjehemsföräldrarna visa barnet hur de värdesystem som anses vara konforma ser ut och hur de ska praktiseras, vilket leder till att de inte bara uppfattas som något verbalt. Detta hänger också samman med delaktigheten i en specifik grupp som familjehemsföräldrarna ingår i. Känner det ensamkommande barnet denna delaktighet och har respekt för familjehemsföräldrarna, vilket de flesta verkar ha utifrån resultatet av undersökningen från USA där tacksamheten gentemot familjehemmet kan tolkas som en sorts respekt (Brunnberg, Borg & Fridström 2011:64), ligger det också nära till hands att vilja följa den tro och de normer som finns i gruppen. Dessutom skapar detta ett engagemang och ett åtagande, vilket knyter det ensamkommande barnet än mer till den konforma gruppen och dess värdesystem.

5.1.3 Familjehemmet som källa till stark KASAM

Helmen Borge menar att det finns två betydelsefulla faktorer då det kommer till resiliensfrämjande processer hos barn som upplevt politiskt våld och krig. Till att börja med har det visat sig att barnets tolkning av det som hänt är viktig. Förståelsen är också en viktig parameter, liksom att barnet ser en mening i det som hänt. Den andra faktorn av betydelse är familjen, som har en mycket stor roll i barnets förmåga att klara sig bra i sådana påfrestande situationer som politiskt våld och krig innebär (Helmen Borge 2012:171). Tolkning av, förståelse för och meningen med det barnet har varit med om är alltså viktiga faktorer i den

resiliensfrämjande processen tillsammans med den betydelse familjen har. Detta kan kopplas till Antonovskys KASAM samt till familjehemmet som resurs.

För att det ensamkommande barnet ska kunna röra sig mot den friska polen på den skala Antonovsky anser att vi hela tiden glider fram och tillbaka på är KASAM väldigt viktig (Antonovsky 1991:37). Den första komponenten begriplighet innebär att barnet kan begripa olika stimuli, både inre och yttre sådana, på ett förnuftsmässigt plan. Dessa stimuli kan uppfattas på två olika sätt; som information eller som brus. Då de uppfattas som brus upplever barnet att de är oordnade, oväntade och svåra att förstå. Det upplever då en känsla av kaos. När stimuli istället uppfattas som information ser barnet dem som ordnade, tydliga och sammanhängande. Skillnaden mellan ett barn med låg KASAM och ett barn med hög sådan är att det med hög KASAM kan göra även oönskade stimuli begripbara, något det med låg KASAM inte kan (ibid:39).

Havik menar att ett familjehemsplacerat barn har många svåra saker att ta itu med och detta behöver barnet hjälp med. Sorgen och förlusten som separationen från de biologiska föräldrarna ska bearbetas och detta kan vara en svår och komplicerad process. Detta på grund av att det ofta finns känslor som skam, skuldskänslor och lättnad inblandade (Havik 1999:199). Svårigheterna att knyta an till andra vuxna individer på grund av en känsla av att "svika" de biologiska föräldrarna (Parrish 2012:298) är en sådan sak som kan påverka denna process i negativ riktning. En annan aspekt som kan påverka processen, fast i en mer positiv riktning, är det faktum att de flesta ensamkommande barn uttryckte en tacksamhet gentemot familjehemmet i undersökningen från USA (Brunnberg, Borg & Fridström 2011:64). Samtidigt som det ensamkommande barnet är lättat över att det befinner sig på ett tryggt ställe kan känslor av skam och skuldskänslor förekomma eftersom de befinner sig i trygghet och inte vet hur det gått för resten av deras familj och/eller släkt. Att inte veta vad som hänt anhöriga kan också göra att det är svårt för barnet att få ett avslut (Hindberg 1999:137) och det är då också svårt att bearbeta erfarenheterna. Barnet ska dels försonas med det som varit, dels förbereda sig inför det som kommer. Det blir en slags konflikt inombords där hoppet som finns om att saker och ting ska återgå till det som varit, fast bättre, och viljan att släppa taget och gå vidare står mot varandra. Denna konflikt måste lösas och det ensamkommande barnet behöver hjälp med att förstå det som hänt och det som ska hända (Havik 1999:200), alltså att uppfatta stimuli som information istället för brus.

Ett sätt att skapa ordning i det kaos det ensamkommande barnet upplever, och göra stimuli begripbart, är att strukturera upp tillvaron. Detta kan familjehemsföräldrarna hjälpa till med

genom att skapa regler för hur livet i familjen ska se ut, samt att styra upp tillvaron så att det finns rutiner. Dessa rutiner behövs för att tillvaron ska bli så smidig och förutsägbar som möjligt. Ett barn som har ett inre kaos mår ofta bra av att ha klara regler och rutiner och detta kan hjälpa barnet att hitta sig själv. Det är också viktigt att barnet uppmuntras att följa de regler som finns. Allt detta får barnet att uppleva sig ha ett värde och då blir också förmågan att bearbeta de upplevelser som finns samt det som kommer framåt i tiden bättre (Havik 1999:199).

Hanterbarhet handlar om barnets sätt att se på motgångar. När barnet stöter på motgångar är det graden av hanterbarhet som avgör barnets syn på vilka resurser som finns att tillgå. Dessa resurser kan finnas hos barnet själv eller utanför det. Exempel på sådana resurser som ligger utanför barnet själv är vänner och familj. Ett barn med låg KASAM ser sig som en olycksfågel och räknar med att olyckor ska avlösa varandra, och att detta kommer att fortgå livet ut. Motsatsen, alltså de barn som har hög KASAM, ser olyckorna som sådant som hör livet till och ser sig inte heller som olycksfåglar (Antonovsky 1991:39f). Enligt Havik har familjehemsplaceringar som syfte att hjälpa barnet att komma över de svårigheter det har i bagaget. Det handlar om att få barnet att förstå att det har ett värde och att dess omgivning vill det väl, och vill stötta barnet (Havik 1999:196f). Barnet ska få hjälp med att bemästra sin situation och de negativa erfarenheter det har, så att livet kan vara något att glädjas över (ibid:192). Familjehemsföräldrarna kan alltså hjälpa det ensamkommande barnet med att peka på de resurser som finns och betona att familjehemmet som sådant utgör en sådan. Barnet kan också få hjälp med att hantera det som varit och blicka framåt.

Meningsfullhet är en motivationskomponent enligt Antonovsky. Ett barn med stark KASAM lägger vikt vid delar i dess liv som betyder något och som engagerar. Det som sker inom dessa betydelsefulla områden ses som utmaningar som är värda att kämpa för. Komponenten handlar alltså om i vilken grad barnet ser en mening med livet och om att åtminstone somliga motgångar är värda att lägga energi på, värda att kämpa för/emot (Antonovsky 1991:40f). Trots allt de ensamkommande barnen varit med om har det visat sig att de utgör en grupp där många av barnen har en stark motståndskraft, resiliens, mot hemska saker de varit med om (Brunnberg, Borg & Fridström, 2011:117). Detta kan vara svårt att förstå, vilket nämns i kapitel tre, där detta också presenteras som den förförståelse som låg till grund för analysen. Med hjälp av Antonovskys motivationskomponent kan detta ses i ett nytt ljus. Motivationskomponenten är nämligen väldigt framträdande hos de ensamkommande barn som medverkat i de dokument som varit underlag för analysen. I till exempel Rimstens intervjuer berättar barnen om sina

planer för framtiden och gemensamt för alla barn är viljan att göra något av den. De flesta vill utbilda sig och en del vill sedan återvända till sitt hemland och med hjälp av sin utbildning göra nytta där. Barnen har ett stort engagemang i just detta avseende (Rimsten 2006:159ff). Att ha tydliga mål och vara motiverad är även tydligt i programmen från UR ([http://www.ur.se/Produkter/164568-Ensamkommande-flyktingbarn?q=ensamkommande barn](http://www.ur.se/Produkter/164568-Ensamkommande-flyktingbarn?q=ensamkommande%20barn)).

Eftersom meningsfullhet är den viktigaste komponenten och de ensamkommande barnen verkar ligga väldigt högt på denna blir det enklare att förstå hur det kommer sig att dessa barn har en bra motståndskraft mot de riskfaktorer som är förknippade med dem. Meningsfullhet är en förutsättning för att de andra komponenterna ska kunna vara något som består. Enligt Antonovsky blir viljan att söka efter resurser (hanterbarhet) och förståelse (begriplighet) större då det finns engagemang och motivation, och därför är meningsfullhet att betrakta som den viktigaste komponenten (Antonovsky 1991:44). Då de ensamkommande barnen placerar sig högt på denna komponent har de också större möjlighet att placera sig högt på de andra komponenterna. Finns det en bra anknytning mellan det ensamkommande barnet och familjehemsföräldrarna kan familjehemmet vara en hjälp när det gäller att hålla motivationen uppe. Familjehemsföräldrarna kan också visa barnet att det finns resurser att tillgå samt hjälpa barnet till begriplighet, vilket bidrar till en högre KASAM och därmed också till en större chans att utvecklas i rätt riktning.

Det faktum att ensamkommande barn har en hög motivation och kan se en mening med att de skickats till ett främmande land utan sina anhöriga är en bra grund för att de ska klara sig bra i Sverige. Dock framgår det med all tydlighet att ett socialt stöd är mycket viktigt, vilket både Hessles och Wallin och Ahlströms undersökningar visat (Hessle 2009:144; Wallin & Ahlström 2005:140). Därmed kan också ett samband mellan teorin om sociala band och KASAM ses. För att komponenterna begriplighet och hanterbarhet ska kunna vara bestående krävs det att barnet känner att det finns en mening med livet. Eftersom det visat sig att det sociala stödet är så pass viktigt bör känslan av att det finns en mening med livet vara förknippat med att ett sådant stöd finns. En känsla av ensamhet bidrar med största sannolikhet inte till en hög placering på motivationskomponenten. Därför är de sociala banden mycket viktiga och familjehemmet är en tydlig källa till att sådana skapas mellan ensamkommande barn och deras omgivning.

6. Resultat och slutsatser

De ensamkommande asylsökande flyktingbarn som diskuteras i denna uppsats är en riskgrupp i dubbel bemärkelse. Dels på grund av att de kommit ensamma till Sverige från ett annat land

och en annan kultur utan anhöriga, dels för att de placeras i familjhem. Att komma som ensamt barn till ett nytt land är svårt och detta visar flera undersökningar, oberoende av varandra. Barnen vittnar i dessa om hur svår separationen från anhöriga har varit, hur mycket de saknar dem och hur svårt det är att leva i ovisshet. En oro för dem som stannade kvar i hemlandet finns hos barnen och denna ovisshet kan göra det svårt för barnen att gå vidare och få ett avslut. När barnen kommer till Sverige är de i total avsaknad av socialt stöd, vilket ger en känsla av otrygghet. Barnens situation kan kopplas till Aron Antonovskys begrepp stressorer, som förklarar hur olika händelser påverkar barnet. Ett spänningstillstånd uppstår hos barnet tack vare att det utsätts för dessa stressorer, som exempelvis separationen från föräldrarna, och detta påverkar barnets känsla av sammanhang (KASAM).

Det är viktigt att barnet knyter nya band i ankomstlandet, som ett slags ”ersättning” till den familj och/eller släkt det förlorat i och med flykten från hemlandet. Travis Hirschis teori om sociala band visar tydligt hur viktigt detta är. Han menar att det, förutom anknytning till konventionella andra, är viktigt att barnet har någon slags åtagande/engagemang, delaktighet i konventionella aktiviteter samt tro på konventionella värdesystem och normer. Dessa faktorer är betydelsefulla för att barnet ska stanna i ett konformt beteende. Familjehemmet kan vara en hjälp i samtliga avseenden. Genom en bra anknytning till familjehemsföräldrarna får barnet lära sig vad som anses vara ett konformt beteende. Belöning vid gott uppförande och ogillande vid ett dåligt sådant hjälper barnet att förstå vad som anses vara ett korrekt sätt att bete sig på. I och med detta väcks också en tro på de konventionella värdesystem familjehemmet tror på. Detta skapar en känsla av delaktighet, dels genom att barnet får tillhöra gemenskapen i familjen, dels genom att barnet också är delaktig i de konventionella aktiviteter familjehemmet står för. Familjehemmet kan uppmuntra barnet till, och stötta barnet i, sådana aktiviteter och genom att delta i sådana väcks också en känsla av åtagande och engagemang. Att delta i dessa aktiviteter och känna ett engagemang och åtagande knyter barnet än mer till konventionella värdesystem, eftersom barnet inte vågar riskera att bryta mot dessa av rädsla för de förluster detta skulle kunna innebära. Barnet väljer då att stanna i ett konformt beteende. Denna teori visar också vad det kan innebära då det finns en brist på dessa sociala band och hur lätt det då är för barnet att avvika från etablerade normer och värdesystem eftersom det inte har något att förlora på det. Trots att de ensamkommande barnen är förknippade med en stor risk tack vare alla stressorer de är utsatta för klarar de flesta sig bra. En förklaring till detta tycks vara att barnen placerar sig högt på Antonovskys motivationskomponent meningsfullhet i KASAM, vilket visar sig i flera undersökningar där barnen berättar om sina planer för framtiden. Genom att känna att det finns

en mening med livet och att de mål som finns är värda att kämpa för placerar barnen sig högt på denna komponent. Detta gör att de är mer benägna att sträva efter att söka resurser och förståelse, vilket representerar de andra två komponenterna hanterbarhet och begriplighet i KASAM. Att känna att det finns en mening med livet och därmed ha en stark KASAM torde dock vara beroende av det sociala stöd som finns runt de ensamkommande barnen. Flera undersökningar har visat hur oerhört viktigt det är med ett socialt stöd för dessa barn och detta hänger med största sannolikhet ihop med styrkan i känslan av att livet har en mening. Familjehemmet kan hjälpa barnet med att hålla motivationen vid liv samt med att visa barnet att det har ett värde och att det finns människor runt omkring som vill hjälpa och stötta barnet. Då kan också begripligheten och hanterbarheten bli starkare vilket leder till en starkare KASAM, och därmed också till bättre förutsättningar för att utvecklas i rätt riktning.

Referenser

Andersson, Kristina, Andersson, Leif & Thorsén, Eva (2001). *Utredningsmetod avseende barn och ungdomar. Baserad på anknytningsteori och sociallagstiftning*. Örebro: Atremi / Per – Anders Lundh

Antonovsky, Aaron (1991). *Hälsans mysterium*. Natur och Kultur

Brunnberg, Elinor, Borg, Rose – Marie & Fridström, Camilla (2011). *Ensamkommande barn – en forskningsöversikt*. Upplaga 1:2. Lund: Studentlitteratur AB

Denscombe, Martyn (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Upplaga 2:1. Lund: Studentlitteratur AB

Derluyn, Ilse & Eric Broekaert (2007). Different perspectives on emotional and behavioural problems in unaccompanied refugee children and adolescents. *Ethnicity and Health*, 12, (2), 141-162. Hämtad 2013-05-01 från <http://web.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=b1de07fb-9884-4014-8e41-08df535cce3f%40sessionmgr11&vid=4&hid=14>

Fälldin, Kerstin & Strand, Görel (2010). *Ensamkommande barn och ungdomar. En praktisk handbok om flyktingbarn*. Stockholm: Natur & Kultur

Havik, Toril (1999). Bemästrandeperspektiv på fosterhemsarbete. Gjærum, Bente, Grøholt, Berit & Sommerschild, Hilchen (Red.), *Att bemästra. Motståndskraft, skyddsfaktorer och kreativitet bland utsatta barn, ungdomar och deras föräldrar* (s.191-204). Stockholm: sfph Förlag

Helmen Borge, Anne Inger (2012). *Resiliens. Risk och sund utveckling*. Upplaga 2:1. Lund: Studentlitteratur AB

Hessle, Marie (2009). *Ensamkommande men inte ensamma. Tioårsuppföljning av ensamkommande asylsökande flyktingbarns livsvillkor och erfarenheter som unga vuxna i Sverige*. Hämtad från: www.diva-portal.org/smash/get/diva2:234312/FULLTEXT01

Hindberg, Barbro (1999). *När omsorgen sviktar. Om barns utsatthet och samhällets ansvar*.
Upplaga 2:1. Stockholm: Rädda barnens förlag

Hirschi, Travis (2002). *Causes of Delinquency*. New Jersey: Transaction Publishers

Hjern, Anders (2006:3). Att förebygga psykisk ohälsa hos flyktingbarn – vad säger forskningen?
Hjern, Anders, Gustavsson, Lars H, Linde, Vysse & Malmström, Cajsa (Red.), *Satsa på barnens vardagsmiljöer – mottagande och introduktion av flyktingbarn och ungdomar* (s.25-42).
Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Johannessen, Asbjørn & Tuft, Per Arne (2003). *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*.
Upplaga 1:2. Malmö: Liber AB

May, Tim (2005). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Upplaga 1:10. Lund: Studentlitteratur

Parrish, Margarete (2012). *Mänskligt beteende: Perspektiv inom socialt arbete*. Upplaga 1:1.
Malmö: Liber AB

..

Repstad, Pål (2007). *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Upplaga 4:2.
Lund: Studentlitteratur AB

Rimsten, Eva (2006). "Jag vill bli som Kofi". *Ensamkommande barn i Sverige ur ett rättighetsperspektiv*.

Sarnecki, Jerzy (2003). *Introduktion till kriminologi*. Upplaga 1:8. Lund: Studentlitteratur AB

Sommerschild, Hilchen (1999). Bemästrandet som ett vägledande begrepp. Gjørum, Bente, Grøholt, Berit & Sommerschild, Hilchen (Red.), *Att bemästra. Motståndskraft, skyddsfaktorer och kreativitet bland utsatta barn, ungdomar och deras föräldrar* (s.26-74). Stockholm: sfph Förlag

Sveriges utbildningsradio (2011). *Ensamkommande flyktingbarn*. Hämtad 2013-02-22 från:
[http://www.ur.se/Produkter/164568-Ensamkommande-flyktingbarn?q=ensamkommande barn](http://www.ur.se/Produkter/164568-Ensamkommande-flyktingbarn?q=ensamkommande+barn).
Dokumentär om ensamkommande flyktingbarn.

Tamm, Maare (2012). *Psykosociala teorier vid hälsa och sjukdom*. Upplaga 3:1. Lund:
Studentlitteratur AB

Thurén, Torsten (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Upplaga 2:4. Malmö: Liber AB

Wallin, Anne-Marie M. & Ahlström, Gerd I. (2005). Unaccompanied Young Adult Refugees in Sweden, Experiences of their Life Situation and Well-being: A Qualitative Follow-up Study. *Ethnicity and Health*, 10, (2), 129-144. Hämtad 2013-05-01 från
<http://web.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=9a72573c-2d40-45f5-b5e1-8285ebca45ba%40sessionmgr4&vid=4&hid=14>